

Залізний Ганс

Жив був король, у якого біля замку розкинувся великий ліс, а в тому лісі водилася всяка дичина. Одного разу послав він у той ліс мисливця, щоб той застрелив йому дику козу, та мисливець не повернувся. «Може, з ним сталося якесь лихо?» — сказав король і наступного дня вислав на пошуки ще двох мисливців; але й ті не повернулися.

Тоді король третього дня зібрав усіх своїх мисливців і сказав: «Ви повинні обшукати весь ліс і не повертайтеся до мене, доки не знайдете тих трьох». Та й із цих ніхто не повернувся, і з тієї зграї собак, яку вони взяли з собою, жодна не прийшла назад додому.

Відтоді вже ніхто не наважувався заходити в той ліс, і затиш він, мовчазний і самотній; лише зрідка орел піднімався над ним чи яструб злітав угору.

Так минуло багато років, і раптом з'явився до короля чужоземний мисливець, попросився до нього на службу й узявся зазирнути в той небезпечний ліс.

Король на це не хотів давати згоди й сказав: «У тому лісі нечисто, і я побоююся, що тобі там також не пощастить, як і тим, хто в ньому пропав, і ти звідти не вийдеш». Мисливець відповів на це: «Государю, хочу спробувати на свій страх, а страху я ще ніколи не відчував».

Ось і пішов він зі своїм псом у ліс. Невдовзі пес натрапив на слід звіра й хотів гнатися за ним; але ледве він пробіг два кроки, як опинився перед глибокою калюжею й не міг ступити далі ні кроку, а з калюжі визирнула гола рука, схопила собаку й стягла її в ту саму калюжу.

Побачивши це, мисливець повернувся, привів із собою ще трьох людей і змусив їх відрами вичерпати всю ту калюжу. Коли вони дочерпали до дна, то побачили на дні дику людину, темношкіру, наче іржаве залізо, і волоссям вона вся так обросла, що воно звисало їй до колін. Вони зв'язали її мотузками й привели до замку. Усі дивувалися з тої дикої людини, а король наказав посадити її у своєму подвір'ї в залізну клітку й під загрозою смертної кари заборонив відчиняти дверцята клітки, а ключ віддав на зберігання самій королеві.

І відтоді всі вже могли вільно входити в той ліс.

У короля був син років восьми, який одного разу грав у подвір'ї, і під час гри його золотий м'яч потрапив у ту клітку. Хлопчик підбіг до клітки й сказав

дикий людині: «Віддай мені мій м'ячик». — «Тільки тоді віддам, — відповів той, — коли ти мені відчиниш дверцята». — «Ні, — сказав хлопчик, — цього я не зроблю: король це заборонив», — і побіг геть.

Наступного дня він знову прийшов і вимагав свій м'ячик. Дикий чоловік відповів йому: «Відчини дверцята», — але хлопчик не захотів цього робити.

На третій день, коли король поїхав на полювання, хлопчик прийшов ще раз і сказав: «Якби й хотів, то не можу відчинити — ключа в мене немає». Дикун сказав на це: «Він лежить у твоєї матері під подушкою; там можеш його дістати».

Хлопчик, якому дуже хотілося повернути собі м'ячик, махнув на все рукою й приніс ключик.

Двері відчинялися туго; хлопчик, відмикаючи їх, ще й прищемив собі палець, а коли він відчинив двері, дикун вийшов із клітки, віддав йому м'ячик і поспішно пішов геть. Хлопчик перелякався. Він став кричати дикунові вслід: «Не йди, дикий чоловіче, бо мені через тебе дістанеться!»

Той повернувся, підняв його, посадив собі на плече й швидко пішов у ліс.

Коли король повернувся й побачив порожню клітку, то запитав королеву, як це могло статися. Вона нічого не могла пояснити, стала шукати ключик, але він зник. Стала кликати сина, та відповіді не було.

Король розіслав людей на пошуки, але ті не знайшли королевича. Тоді король здогадався, у чому річ, і велика печаль запанувала при королівському дворі.

Коли дикий чоловік знову повернувся у свій темний ліс, то зсадив хлопчика й сказав йому: «Батька й матір ти більше не побачиш, але я тебе залишу в себе; ти мене звільнив, і я мушу над тобою змилосердитися. Якщо ти виконуватимеш усе, що я тобі накажу, то житимеш добре. Усяких скарбів і золота в мене досить — більше, ніж у будь-кого на світі».

Він влаштував хлопчикові ліжечко з моху, і той на ньому заснув, а наступного ранку дикун повів його до криниці й сказав: «Бачиш, ця золотоносна криниця світла й прозора, як кришталь; ти повинен сидіти біля неї й пильно стежити, щоб ніщо туди, в криницю, не впало, бо вона буде осквернена. Щовечора я приходитиму сюди й дивитимусь, чи виконуєш ти мій наказ».

Хлопчик присів біля криниці й став милуватися золотими рибками й золотими змієчками, які в ній мелькали, і все стежив, щоб ніщо в ту криницю не потрапило.

І в той час, коли він так сидів, у нього раптом заболів палець так сильно, що він мимоволі сунув його у воду.

Він поспішно вийняв його з води, але побачив, що палець у нього весь позолотився, і як він не старався стерте те золото з пальця, все було марно.

Увечері повернувся дикий чоловік (а звали його Залізний Ганс), подивився на хлопчика й сказав: «Що сталося з криницею?» — «Та нічого», — відповів хлопчик і тримав руку з позолоченим пальцем за спиною, щоб той її не побачив. Але Залізний Ганс сказав: «Ти занурив палець у воду; цього разу я тобі пробачаю, але бережися — більше нічого туди не впусти».

Наступного дня зранку хлопчик знову сидів над криницею й стерег її.

І знову заболів у нього палець; він провів ним по волоссю, і тут, на лихо, волосина з голови впала в криницю. Він поспішно витяг ту волосину, але й вона вся позолотилася.

Залізний Ганс прийшов і вже знав про те, що сталося. «Ти впустив волосину в криницю, — сказав він, — і ще раз я тобі це пробачу, але якщо втретє станеться щось подібне, то криниця буде осквернена, і тобі вже не можна буде залишатися в мене довше».

На третій день хлопчик сидів біля криниці й уже не наважувався поворухнутися, хоч палець і дуже болів у нього. Але нудьга його томила, і він став дивитися у воду, як у дзеркало. Нахилився-нахилився, щоб краще роздивитися очі, і раптом пасма його довгого волосся, зісковзнувши з плечей, торкнулися води.

Він швидко скочив на ноги, але вже все волосся на голові його позолотилося й блищало, як сонце. Можна собі уявити, як хлопчик перелякався! Він обв'язав собі голову носовою хусткою, щоб дикун не міг побачити його волосся.

Але коли той прийшов, то вже все було йому відомо. «Зніми хустку з голови», — сказав він.

Тут золоте волосся скотилося хлопчикові на плечі, і він, як не старався виправдатися, вже нічого не міг зробити.

«Ти не витримав випробування, — сказав йому дикун, — і не можеш тут довше залишатися. Іди по білу світу й дізнайся, що таке бідність. Але оскільки серце в тебе не лихе й я бажаю тобі добра, то дозволю тобі одне: коли будеш у потребі, підійди до лісу й гукни: „Залізний Ганс!“ — і я вийду до тебе й

допоможу. Сила моя велика, набагато більша, ніж ти думаєш; а срібла й золота в мене вдосталь».

Ось і вийшов королевич із лісу, і йшов торованими й неторованими шляхами, все далі й далі, поки нарешті не прийшов у велике місто. Став шукати роботи, але не міг знайти, та й нічому не був навчений, щоб прогородуватися.

Нарешті пішов він до замку й запитав, чи не бажають там прийняти його на службу. Придворні слуги самі не знали, на що б він міг їм придатися, але він їм сподобався, і вони веліли йому залишитися. Зрештою його взяв до себе кухар: носити дрова й воду та вигрібати попіл.

Одного разу, коли нікого іншого не було під рукою, кухар звелів йому занести страви на королівський стіл, а оскільки юнак не бажав показувати королю своє золоте волосся, то, подаючи страви, він не зняв своєї шапочки з голови.

До короля ще ніхто так не наважувався з'являтися, і він сказав: «Коли ти з'являєшся до королівського столу, то повинен знімати свою шапочку». — «Ах, государю, — сказав хлопчик, — не можу зняти, бо в мене на голові гнійна болячка». Тоді король покликав кухаря, вилаяв його й запитав, як може він брати до себе на кухню такого хлопчака. «Негайно прожени!» Але кухар зжалився над хлопчиком і помінявся ним із садівником.

Ось і довелося королевичу в саду садити й поливати, рити й розгрібати, терпіти вітер і негоду.

Одного літнього дня, коли він працював у саду сам-один, день був такий спекотний, що він зняв із себе шапочку, щоб трохи охолодити голову.

І так засяяли

волосся його на сонці, що промені від них потрапили навіть у спочивальню королівни, і вона підскочила в ліжку, щоб подивитися, що це так блищить.

Тоді побачила вона юнака й крикнула йому: «Гей, хлопче! Принеси мені букет квітів».

Той поспішно натягнув шапчонку, нарвав диких польових квітів і зв'язав їх у пучок.

Став він із ним підніматися сходами і зустрів садівника. «Що це тобі спало на думку нарвати королівні таких гидотних квітів? Негайно принеси інших і вибери найкрасивіші й найрідкісніші». — «Ах, ні! — сказав юнак. — Дикі квіти краще пахнуть і більше їй сподобаються».

Коли він прийшов до неї в кімнату, королівна сказала: «Зніми свою шапчонку, не слід тобі бути переді мною в шапці». Він і їй те саме відповів: «Не наслідуюся зняти її — вся голова у мене в струпі». Але та схопила його за шапочку і зірвала її геть, і покотилося його золоте волосся йому на плечі, так що дивитися було любо.

Він було хотів утекти, але королівна його за руку втримала й дала йому повну жменю червінців. Він пішов від королівни, але на це золото й уваги не звернув, приніс його садівникові й сказав: «Віддай його своїм дітям, хай пограють».

На другий день знову кликала його королівна, наказавши принести букет польових квітів, і коли він із квітами з'явився, вона негайно схопила його за шапку й хотіла зірвати, але він тримав її міцно обома руками.

І знову дала вона йому жменю червінців, а він їх знову передав садівниковим дітям.

І на третій день було те саме; вона не могла зірвати з нього шапки, а він не хотів брати від неї грошей.

Незабаром після того затіялася в тій країні війна.

Король зібрав своє військо, але не знав, чи вдасться йому перемогти ворога, який був сильний і військо у якого було велике.

Тут і сказав юнак: «Я тепер уже дорослий і теж хочу йти на війну, дайте мені тільки коня». Решта слуг сміялися з нього й говорили: «Ото як ми поїдемо, то шукай собі коня: ми тобі коня в стайні залишимо».

Коли вони поїхали, він пішов у стайню і ледве витяг собі коня зі стайні: кінь був чахлий і на одну ногу кульгав. Юнак усе ж сів на нього верхи й поїхав до темного лісу.

Приїхавши на узлісся, юнак тричі крикнув: «Залізний Ганс!» — та так голосно, що в лісі луна відгукнулася.

Негайно з'явився до нього дикий чоловік і запитав його: «Чого бажаєш?» — «Бажаю доброго коня, щоб на війну їхати». — «Отримаєш бажане, — відповів Залізний Ганс, — і навіть більше того, чого просиш».

Повернувся він до себе в ліс, і трохи згодом вийшов з лісу конюх і вивів на повідку коня, який роздував ніздрі і якого важко було втримати; а за конюхом услід — цілий загін латників, закутих у залізо, і мечі їхні блищали на сонці. Юнак передав конюхові свого триногого коня, скочив на борзого коня й поїхав на чолі загону.

Коли вони наблизилися до поля битви, більша частина королівського війська була перебита, а решта вже майже готувалися до відступу.

Тоді налетів юнак зі своїми латниками, бурею помчав на ворогів і все сокрушив, що насмілилося йому противитися. Вороги хотіли було втекти, але він усюди гнався за ними по п'ятах і тільки тоді вгамувався, коли від ворогів і сліду не лишилося.

Але замість того, щоб йти до короля, він повів свій загін обхідними дорогами до лісу й викликав знову Залізного Ганса. «Що бажаєш?» — запитав дикий чоловік. «Візьми свого коня і своїх латників, а мені поверни мого триногого коня».

Усе так і сталося, як юнак побажав, і він поїхав на своєму триногому коні назад у замок.

Коли король повернувся додому, донька вийшла йому назустріч і привітала його з перемогою. «Не я переміг, — сказав король, — переможцем був якийсь чужий лицар, який прийшов мені на допомогу зі своїм загоном».

Донька хотіла дізнатися, хто був цей чужий лицар, але король і сам не знав. Він сказав: «Бачив я, що він за ворогом помчав, а потім він у мене з очей зник».

Королівна довідалася у садівника про його помічника, той засміявся й сказав: «Він ось тільки-но додому повернувся на своєму триногому коні».

І інші слуги всі над ним сміялися й кричали: «Ото наш богатир на Хромці їде». Вони ж його ще питали: «За яким ти тином лежав, завалившись?» Але він їм відповів: «Я краще за всіх відзначився, і без мене погано б вам довелося». Ну, ті ще дужче сміятися стали.

Король сказав своїй доньці: «Я влаштую велике свято, яке має тривати три дні, і ти на тому святі кинь золоте яблуко: може, й прийде той чужий лицар, і підніме твоє яблуко».

Коли було повідомлено про те свято, юнак пішов до лісу й викликав Залізного Ганса. «Чого бажаєш?» — запитав той. «Бажаю, щоб мені дісталось золоте яблуко королівни». — «Вважай його своїм! — сказав дикий чоловік. — Та от ще що: ти отримаєш від мене червоні обладунки і приїдеш на свято на чудовому рудому коні».

Коли настав день свята, юнак змішався з натовпом лицарів і ніким не був упізнаний.

Королівна вийшла до лицарів і кинула їм золоте яблуко; але спіймати його вдалося лише юнакові, який, щойно оволодів ним, зараз і зник.

На другий день Залізний Ганс одягнув юнака в білі обладунки й дав йому саврасого коня. Знову йому дісталось яблуко, і щойно він його схопив, так і поскакав із ним.

Король розсердився на це й сказав: «Так діяти не дозволено! Він повинен до мене з'явитися й назвати себе на ім'я». І він віддав такий наказ: «Якщо лицар, що спіймав яблуко, задумає знову поскакати, то треба за ним гнатися, і якщо він добровільно не захоче повернутися, то рубати його й колоти».

На третій день свята королевич отримав від Залізного Ганса чорне озброєння й воронього коня і знову спіймав яблуко. Коли він задумав із ним поскакати, королівські люди за ним погналися, і один підскакав до нього так близько, що поранив йому ногу вістрям меча.

Королевич усе ж від них умчав, але при цьому кінь його летів так шалено, що шолом у нього впав з голови, і вони побачили, що волосся у нього золоте. З тим вони й назад повернулися, і про все королю доповіли.

Наступного ранку королівна запитала у садівника про юнака. «У саду працює, — відповів той. — Дивак такий — теж на святі був і аж пізно ввечері повернувся: показував нам три золоті яблука, які на святі виграв».

Король викликав його до себе, і той з'явився знову-таки у своїй шапочці, але королівна її негайно зірвала, і впали йому на плечі золоте волосся м'якими кільцями, і такий він був гарний, що всі здивувалися.

«Ти чи той лицар, що всі три дні з'являвся на свято в обладунках різних кольорів і спіймав усі три яблука?» — запитав король. «Так, — відповів юнак і вийняв із кишені три золоті яблука, і подав їх королю. — Якщо ж вам потрібно ще більше доказів, то от та рана, яку мені нанесли ваші люди під час погоні за мною. Я ж і той лицар, який допоміг вам здобути перемогу над ворогами». — «Якщо ти здатний здійснювати такі діла, то ти не помічник садівника: скажи мені, хто твій батько?» — «Батько мій — могутній король, і золота в мене стільки, скільки душі завгодно». — «Бачу, — сказав король, — і я тобі винен. Що можу я зробити тобі до вподоби?» — «Так, це у вашій владі: віддайте за мене вашу дочку заміж».

Тут королівна засміялася й сказала: «Він прямо до діла йде! Ну, та я вже давно по його золотому волоссю здогадалася, що він не простий робітник», — і, підійшовши до нього, поцілувала його.

На заручини до нього прибули й батько, й мати і не могли натішитися, бо вони вже всяку надію втратили колись побачитися з сином.

І коли всі сиділи за весільним столом, тоді раптом заговклала музика, двері розчинилися, і важний-преважний король увійшов у залу з численною свитою.

Він прямо підійшов до юнака, обійняв його й сказав: «Я — Залізний Ганс і був зачарований в образі дикого чоловіка, але ти мене від чар позбавив. Усі скарби, якими я володію, мають тепер тобі дістатися...»

Ото була тут радість, ото був шум і веселощі — ото на бенкеті солодоців та стільки ж і похмілля!